

RAPPORT

Vägen till ett mer robust samhälle

Den svenska friluftsrörelsens roll och potential
att höja Sveriges krisberedskap



**Svenskt
Friluftsliv**

FÖRORD

Friluftslivet – en avgörande resurs

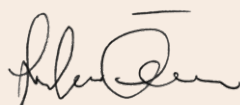
SVERIGES SÄKERHET AVGÖRS i dag inte enbart av militär styrka. Rysslands invasion av Ukraina har tydligt visat att ett lands motståndskraft ytterst vilar på hela samhällets förmåga att hantera kriser – från staten och näringslivet till civilsamhället och de ideella krafterna. I detta sammanhang har friluftsförbund, frivilligorganisationer och lokalt förankrade föreningar visat sig vara en avgörande resurs.

I Ukraina har scoutrörelsen organiserat humanitära insatser, jaktorganisationer har mobiliserats tack vare sin lokalkännedom och ledarskapsförmåga, och civila båtorganisationer upprätthållit livsviktiga transporter när infrastruktur slagits ut. Erfarenheterna är tydliga: ett starkt civilsamhälle är inte ett komplement i kris – det är en operativ del av beredskapen. Men denna förmåga byggs i fredstid, inte när krisen redan är ett faktum.

Även i Sverige finns denna potential. Svenskt Friluftsliv samlar 28 ideella friluftsförbund med omkring två miljoner medlemskap och tusentals lokala föreningar i hela landet. Tillsammans utgör de en av Sveriges största folkrörelser – med stark lokal närvaro, praktisk kompetens och lång erfarenhet av att leda människor i krävande miljöer.

MED DENNA RAPPORT vill vi bidra till att synliggöra friluftsrörelsens potential och peka på vad som krävs för att den ska kunna bli en integrerad del av Sveriges civila beredskap. Erfarenheterna från Ukraina visar att civilsamhället gör skillnad i kris. Vår förhoppning är att Sverige drar lärdom av detta – i tid.

Friluftsförbunden är redo att ta ansvar för ett starkare och mer motståndskraftigt samhälle. Nu behövs också de strukturer och det erkännande som gör det möjligt. ●



Josefine Åhrman
Generalsekreterare
Svenskt Friluftsliv



»Erfarenheterna från Ukraina visar att civilsamhället gör skillnad i kris.«



SAMMANFATTNING

Specialkompetens och kunskap

Denna rapport kartlägger friluftsrörelsens förutsättningar, potential, utmaningar och behov av resurser i syfte att klargöra dess roll i Sveriges civila beredskap.

FRILUFTSRÖRELSENS ORGANISATIONER

UPPGER i undersökningen att man skulle kunna nå ut till en betydande andel människor i olika grupper om rätt förutsättningar gavs. Friluftsrörelsen finns i hela landet och har en stark lokal förankring genom sina föreningar, samt förfogar över specialkompetenser och kunskaper som är ovärderliga vid en kris. Friluftsföreningarna bidrar till krisberedskap dels genom linjeverksamheten att lära människor att vara och klara sig i naturen och ta hand om sin hälsa, dels genom specifika kompetenser såsom att exempelvis utbilda i krisberedskap, lära ut HLR/första hjälpen, navigation, radiosamband och träna räddningshundar. För att friluftsföreningarna ska kunna bidra i ännu större uträkning till Sveriges beredskap behövs öronmärkt finansiering, tydligare och utvecklad samverkanskanaler och utbildningsinsatser. ●

**Enkäten visar bland annat att:**

94%

erbjuder redan idag utbildningar som kan stärka Sveriges civila beredskap och resiliens, till exempel inom HLR

75%

saknar idag samarbete med myndigheter eller andra organisationer inom beredskap

44%

skulle kunna mobilisera sina medlemmar vid en samhällskris. Med resursförstärkningar skulle andelen organisationer öka som kan mobilisera vid kriser.

INLEDNING

Stort engagemang kring beredskap

Rysslands invasion av Ukraina 2022 har visat att ett lands motståndskraft i krig och kris inte enbart avgörs av de militära resurserna.

UKRAINAS ERFARENHETER VISAR att ideella föreningar, frivilliggrupper, ungdoms- och friluftsföreningar, med flera, har haft en avgörande betydelse för landets förmåga att hantera kris, upprätthålla samhällsfunktioner och stödja både civilbefolkning och ytterst landets försvar. I Sverige inkluderas inte friluftsföreningarna i beredskapsplaneringen. Detta behöver ändras.

Den kartläggning som presenteras i denna rapport visar att engagemanget för beredskapsfrågor är stort. Nästan alla medlemsorganisationer ser den civila beredskapen som en central framtidsfråga och många bidrar redan i dag genom utbildningar inom exempelvis första hjälpen, HLR, navigation, samband och ledarskap. Samtidigt framträder ett tydligt glapp mellan viljan att bidra och de strukturer som finns för att ta tillvara denna kraft. I dag saknar en majoritet av organisationerna etablerade samarbeten med myndigheter och andra aktörer inom beredskapsområdet.

↓
Friluftsföreningarna har mycket av det som efterfrågas i en kris, till exempel utrustning.



Detta innebär att Sverige riskerar att gå miste om en betydande samhällsresurs.

När totalförsvaret nu stärks måste också civilsamhällets roll tydliggöras och utvecklas. Friluftsföreningarna har redan mycket av det som efterfrågas i en kris: engagerade människor, en fungerande struktur, lokaler, utrustning, utbildning och en stark kultur av ansvarstagande och samarbete. Det som saknas är inte engagemang – utan långsiktiga förutsättningar och fungerande former för samverkan.

MOT DENNA BAKGRUND vill vi lyfta friluftsrörelsens roll i Sveriges civila beredskap och inleda en dialog om hur denna resurs kan integreras i totalförsvaret. Under kriget i Ukraina har friluftsföreningar blivit en viktig del av civilsamhällets lokala krisrespons och humanitära arbete. Ett tydligt exempel på detta är Scouternas insatser i Ukraina:

- Scoutgrupper har organiserat insamling och distribution av mat, kläder, vatten och annan utrustning till drabbade lokalsamhällen.
- Scoutkårer har använts som insamlings- och distributionspunkter och ibland som skydd för människor i behov av hjälp.
- Tusentals scouter har engagerat sig i stöd för flyktingar och internflyktingar, både i Ukraina och i grannländer.
- Internationella samarbeten har förstärkt hjälparbetet med leveranser av mat, mediciner och psykologiskt stöd.

EN ANNAN VIKTIG lärdom från Ukraina är hur jaktorganisationer och jägare mobiliserades som en del av det civila försvaret. Deras lokalkännedom, naturkompetens och vana vid vapenhantering gjorde dem till en strategisk resurs i krigets första skede. Jägare deltog i territorialförsvaret, organiserade skydd av lokalsamhällen och bidrog med logistik och överlevnadskunskap. Detta visar att

organisationer med stark förankring i natur och friluftsliv kan spela en avgörande roll för nationell motståndskraft, även utan formell militär struktur.

Rysslands krig mot Ukraina har också visat att civila sjö- och båtorganisationer kan spela en avgörande roll i kris. När broar och vägar förstördes blev floder och kustlinjer kritiska transportleder. Civila båtar och frivilliga sjöräddningsresurser användes för evakuering av människor, leverans av förnödenheter och patrullering av vattenvägar. I flera fall har båtorganisationer samarbetat med myndigheter för att skapa improviserade transportlösningar och räddningsinsatser. Detta understryker att kompetens inom sjö- och båtliv, liksom tillgång till utrustning, är en strategisk resurs som bör inkluderas i beredskapsplaneringen.

Vad betyder detta för Sverige?

Friluftsrörelsens roll i den nuvarande beredskapsplaneringen och verksamheten i Sverige är idag svag. Ukrainas erfarenheter visar att ett starkt civilsamhälle bidrar till bland annat:

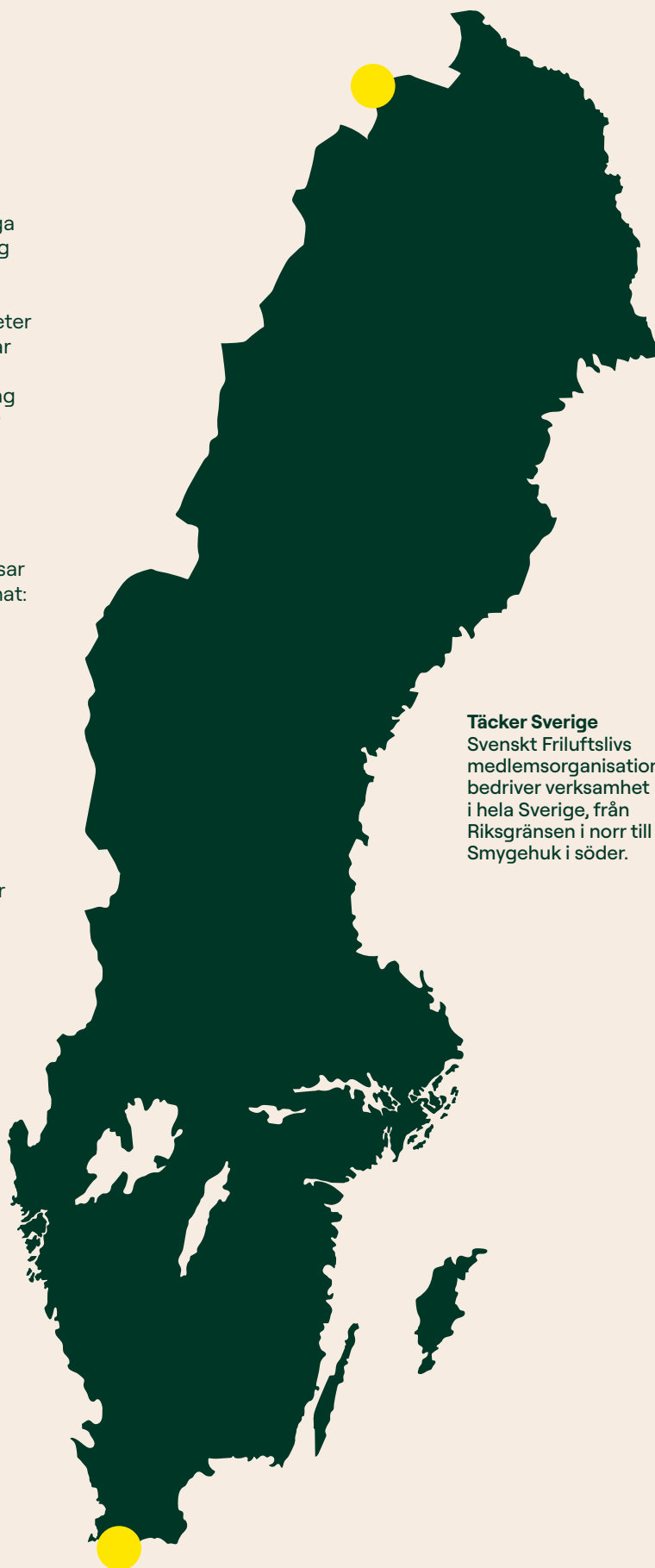
- Vara en operativ resurs, inte bara ett komplement till militärt försvar och staten
- Måste ses som en integrerad del av totalförsvaret och med styrkor såväl på nationell, regional och nationell nivå
- Kräver förberedelse i fredstid, inte improvisation i kris.

Denna rapport kartlägger friluftsrörelsens potential idag och koppling till beredskapsfrågan och dess utmaningar och behov av resurser för att ytterligare höja potentialen för eventuella framtida kriser. ●

»Vi finns i hela Sverige så vi kan göra stor nytta på många platser och vid folksamlingar, parkeringar, dirigeringsav trafik, mottagande av flyktingar, informera lokalt.«

Frisvar, medlemsorganisation

Täcker Sverige
Svenskt Friluftslivs medlemsorganisationer bedriver verksamhet i hela Sverige, från Riksgränsen i norr till Smygehuk i söder.



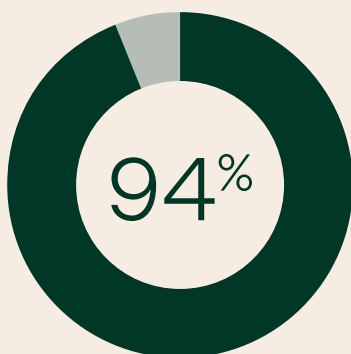
METOD

Svenskt Friluftsliv använde en digital enkät för att samla in statistik och information från medlemsorganisationerna. Totalt 16 svar av 28 möjliga inkom. Enkäten hade både fasta svarsalternativ och möjlighet till att svara i fritext.

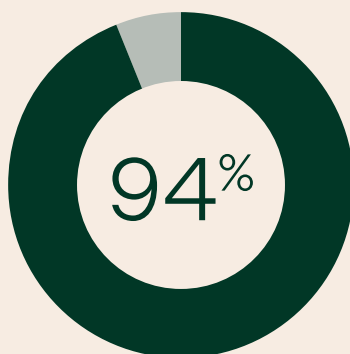
RESULTAT

Resultatet av undersökningar visar över lag att friluftsrörelsen och dess organisationer har vilja att bidra samt kunskaper, färdigheter och andra styrkor som är ovärderliga vid kriser och krig. För att potentialen ska utnyttjas krävs ökade resurser, etablerandet av rutiner och bättre samverkan med relevanta aktörer.

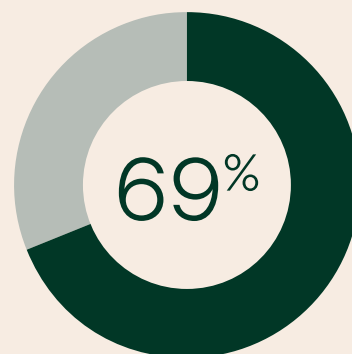
Enkäten visar att:



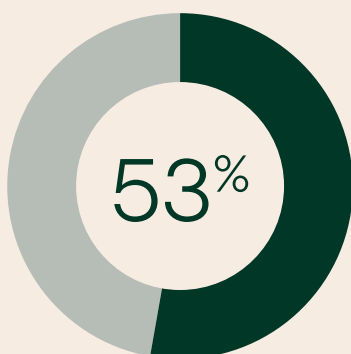
av de svarande anser att beredskap är en viktig fråga för dem och 3 av 4 anger att de diskuterat beredskap under det senaste året.



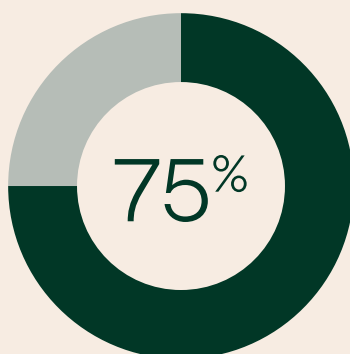
erbjuder redan idag utbildningar som kan stärka Sveriges civila beredskap och resiliens, till exempel inom HLR.



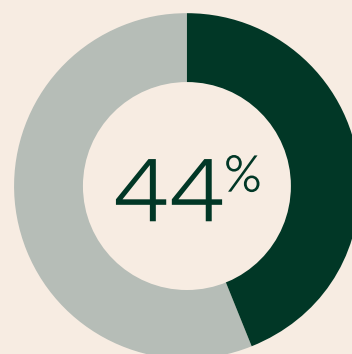
av medlemsorganisationerna anser sig vara en del av Sveriges totalförsvar.



skulle definitivt vilja utveckla sitt arbete med beredskap ytterligare, och resterande 47 procent anger att de 'kanske' skulle vilja det beroende på vad det skulle innebära.

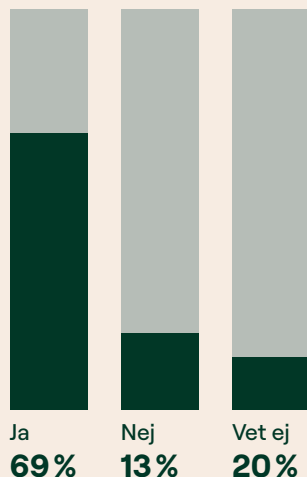


saknar idag samarbete med myndigheter eller andra organisationer inom beredskap.

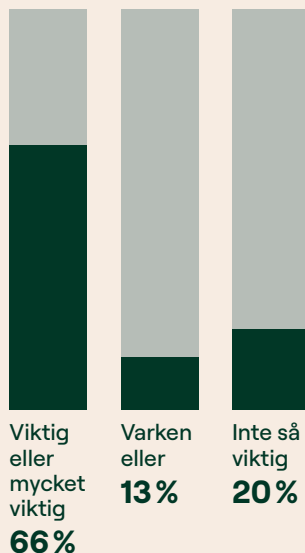


skulle kunna mobilisera sina medlemmar vid en samhällskris. Med resursförstärkningar skulle andelen organisationer öka som kan mobilisera vid kriser.

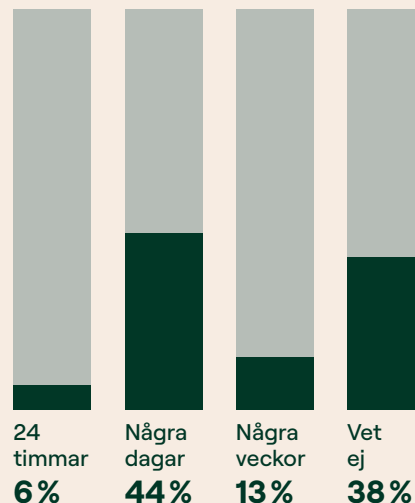
Anser ni att er organisation är en del av Sveriges totalförsvaret i dag?



Hur viktigt tycker ni att det är att arbeta med beredskap?



Hur fort skulle ni kunna mobilisera era medlemmar vid en kris?



Vad kan friluftsrörelsen bidra med till beredskapsarbetet?

Stärkt folkhälsa i befolkningen
Kunskap och färdigheter för överlevnad i naturen
Mobilisering av ideella krafter
Fiske, sköta om fiskevatten, livsmedelsberedskap
Bättre hälsa och förmågor hos individer att bidra till försvaret
Klara sig i naturen, inkl matlagning, vid vattenbrist, osv
Få ut information och kommunicera till allmänheten
Tillgång till relevant utrustning, kartor, båtar, kompasser
Bemannning, lokaler och liknande
Navigering, inkl kartkunskaper
Kraftfull aktör på det lokala planet, men finns samtidigt i hela landet
Utbildningsinsatser

Svaren visar att friluftsrörelsen har mycket att bidra med till samhället och befolkningen vid en kris, såväl i allmänna ordalag (till exempel genom att främja hälsa, folkhälsa, klara sig i naturen, första hjälpen) som specifika (till exempel utbildning inom navigering, fiske, utrustning).

Exempel på befintliga specifika insatser för beredskap

Utbildning inom hemvärnet
Flyktmottagande
Säker eldning, laga mat ute, använda tändstål
Kurs: Krisvis
Kunskap om hur man hanterar och genomför slakt av djur
Utbildar räddningshundar
Packade vaccinationskit under pandemin
Verksamhet inriktad på att vara trygg i och på vatten
Lär ut fiskekunskaper
HLR / Första hjälpen
Simundervisning
Bekämpning av Afrikansk svinpest
Trygg och säker i naturen
Artkunskap
Att kunna segla!

Svaren visar att friluftsrörelsens insatser för den civila beredskapen och beredskapsarbete berör en bred palett av områden, kunskaper och färdigheter redan i dag. Med ökade resurser skulle friluftsrörelsens potential och kraft att bidra till arbetet stärkas ytterligare.

Upplevda hinder och utmaningar för att kunna ta en större roll i beredskapsarbetet

Resursbrist, ingen finansiering
Saknar konkret uppdrag inom beredskap
Friluftsrörelser har inte setts som en central aktör av politiken inom beredskap
Beredskap är inte vår huvuduppgift
Svårt etablera kontakt med berörda myndigheter
Riksorganisationen kan inte kontakta individuella medlemmar direkt vilket potentiellt fördröjer kommunikationen
Organisationen är utspridd över hela landet med självstyrande lokalavdelningar
Bristande kunskap om medlemmarnas befintliga kunskaper och färdigheter inom beredskap
Organisationen har inte hunnit landa i hur vi på ett effektivt sätt kan bidra ännu

Svaren illustrerar att det finns en rad utmaningar och hinder för att friluftsrörelsen ska kunna bli en starkare aktör i beredskapsarbetet.

DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Friluftslivet behöver inkluderas

DENNA RAPPORT VISAR att den svenska friluftsrörelsen och många friluftsförbund har en unik kapacitet, potential och vilja att bidra till Sveriges civila beredskap och beredskapsarbetet, men det saknas resurser, ett erkännande och rutiner för att utnyttja potentialen fullt ut. Det finns behov av att stärka kopplingen mellan friluftsrörelsen å ena sidan, och berörda myndigheter och politiken å den andra. Friluftsförbunden har svårt att bedöma behovet av resurser i nuläget, men i ett samhällsperspektiv och i jämförelse med många andra områden innebär det sannolikt relativt blygsamma investeringar för att uppnå stora effekter för den svenska krisberedskapen.

Svenskt Friluftsliv är en paraplyorganisation för 28 ideella friluftsförbund med cirka 2 miljoner medlemskap och omkring 5 500 lokala föreningar. Vi är Sveriges tredje största folk-rörelse – en samhällskraft med djup förankring i hela landet och med specialistkompetenser som är nödvändiga och ovärderliga vid kriser, krig och andra samhällsutmaningar. Detta visade sig väldigt tydligt vid utbrottet av Afrikansk svinpest i Västmanland för några år sedan där friluftsförbund, inte minst Svenska Jägareförbundet och jägare från lokalsamhället och regionen, bidrog till att lösa problemet på rekordtid. Den svenska bekämpningen av svinpest fick stor uppmärksamhet, inte minst internationellt, genom det effektiva arbetet och handhavandet.

FRILUFTSFÖRBUNDEN SOM SVARADE på denna enkät betonade att friluftsrörelsens bidrag till beredskap inte bara handlar om specifika kunskaper och kompetenser, utan även att den vanliga linje- och verksamheten bidrar till stärkt folkhälsa, förbättrad hälsa och välbefinnande samt resiliens i befolkningen – alla viktiga pusselbitar i kriser. En svensk kunskapssammanställning (Svenskt Friluftsliv, 2023) visade nyligen att det finns ett starkt samband mellan friluftsliv, folkhälsa, hälsa och andra liknande samhällsnyttor.

↓
Friluftslivets
vanliga linje-
verksamheten
bidrar till
resiliens i
befolkningen.

Slutsatsen från denna undersökning är att friluftslivet och friluftsförbunden behöver synliggöras och inkluderas mera i det civila beredskapsarbetet. För att så ska kunna ske bör en myndighet ges i uppdrag att skapa långsiktiga förutsättningar för det ledarleda friluftslivet att bidra till höjd civil beredskap. ●

**Referenser**

Svenskt Friluftsliv (2023). Friluftslivets och naturens mervärden och samhällsnytta – En kunskapssammanställning om friluftslivets betydelse för folkhälsa och ett hållbart samhälle. Redaktör: Johan Faskunger. Stockholm.



Besöks- och postadress

Vasagatan 10, 5 TR
111 20 Stockholm

info@svensktfriluftsliv.se
svensktfriluftsliv.se